

ریاست جمهوری و بعد از آن دبیر خانه شورای عالی امنیت ملی تبدیل شده‌بود. دفاع سرسختانه لاریجانی از برجام، باعث شد که او از مقام یک محافظه‌کار افراطی به یک سیاست‌ورز اعتدال‌گرا و میانه‌رو تغییر چهره دهد.

اما مشخص نیست این برداشت از تحول لاریجانی تا چه اندازه درست باشد. لاریجانی پس از مجلس دهم هر چند در مقام مشاور رهبری خدمت می‌کند، اما سمت اجرایی قابل توجهی نداشته‌است. دو هفته حضور او در مقام دبیری شورای عالی امنیت ملی هم زمان مناسبی برای ارزیابی تغییرات رویکرد او نسبت به دورانی که مذاکره‌کننده هسته‌ای یا رئیس صداوسیما بود، نیست.

نصرت‌الله تاجیک، سفیر پیشین ایران در اردن در گفت‌وگو با «هم‌میهن» می‌گوید: «علی لاریجانی از همین ابتدا نشان داد که در بر همان پاشنه می‌چرخد و کالاًؤل همه چیز مثل سابق است.» تاجیک معتقد است: «مشخص نشد در این شرایط ویژه سیاست خارجی کشور، سفر عراق و لبنان چه منطقی داشت. حتی اگر این سفرها از قبل برنامه‌ریزی شده‌بود هم باید مطالعه می‌شد که آیا در شرایط فعلی، ضرورتی برای انجام به موقع آنها وجود دارد یا نه.» او می‌گوید: «احساس من این است که همان روال گذشته برقرار است. اگر قرار بر یک تحول اساسی در سیاست خارجی بود که وزیر خارجه ما در این شرایط حساس راهی زیارت اربعین نمی‌شد.»

با این حال ادبیات لاریجانی نسبت به دوران گذشته چندان تغییری نکرده‌است، اگر او روزگاری نگران گرفتن «آب‌نبات» از غرب بود، حالا شکایت از تعارف «شکلات» می‌کند. او در تازه‌ترین گفت‌وگوی خود در مسیر بازگشت از لبنان به تهران گفت: «تراپ هم برای ما ضرب‌الاجل تعیین کرده بود اما کسی به این موضوع توجهی نکرد. از کیلومترها آنطرف‌تر می‌آیند ضرب‌الاجل تعیین می‌کنند و درقبال آن شکلات می‌دهند.» لاریجانی تأکید کرد: «این زبان گفت‌وگو با یک ملت باتمدن نیست.» لاریجانی در ۶ آذر ۸۶، در جلسه پرسش و پاسخ با دانشجویان دانشگاه صنعتی اصفهان در پاسخ به سؤالی درباره انتقاداتش از روحانی گفته بود: «در آن زمان که آقای روحانی مسئول مذاکرات مسائل هسته‌ای ایران بودند از راه‌هایی استفاده می‌کردند که راه‌های صحیحی برای مذاکره نبود و من مکرراً به آنها در خصوص عواقب این گونه مذاکرات هشدار داده بودم که هنوز هم معتقدم در آن زمان دُژ غلطان را دادیم و آب‌نبات گرفتیم.»

نصرت‌الله تاجیک با انتقاد از فرآیند شروع به کار لاریجانی در شورای عالی امنیت ملی می‌گوید: «مشکل اینجاست که در کشور ما تا حکمی به یک فرد داده‌می‌شود، بلافاصله از روز بعد شروع می‌کند به مصاحبه و اقدام در مقام جدید. هیچ کار کارشناسی و مطالعه شرایط و اینها اتفاق نمی‌افتد. چهار تا چیز از یکی دو تا کارشناس نهاد تحت امرش می‌شوند و فکر می‌کند که علامه دهر است. کسی در کشور ما وقتی وارد یک نهاد می‌شود، نمی‌نشیند پرونده مطالعه کند، بررسی کند، چالش‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها را ارزیابی کند و بعد از آن شروع به سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری کند.» او معتقد است: «شرایط سیاست خارجی کشور واقعاً در موقعیت ویژه‌ای قرار دارد، رخدادهایی که پیش روی ما قرار دارد، ده‌ها جلسه کارشناسی و ساعت‌ها مطالعه نیاز دارد. برای هر تصمیمی هم جمع‌بندی نظرات، هم لای‌گری هم اقعاع لازم است. ما هیچ شواهدی مبنی بر وجود این تحرکات نمی‌بینیم.» تاجیک تأکید کرد: «رویداد جنگ ۱۲ روزه، رویداد بی‌سابقه و منحصربه‌فردی بود، آمریکا و اسرائیل واقعاً تابوی حمله نظامی به ایران را شکستند. بعد از این رخداد ما باید آب خوردن‌مان هم با قیل فرق کرد. اما امروز همه چیز سر جای قیلش است، همان روال گذشته. آدم احساس می‌کند که یا قضیه را جدی نگرفته‌اند یا دل‌شان گنده است یا شاید ما ظرفیت‌مان کم است و زیاد از حد حرص می‌خوریم.»

و مسیر دیگری برود؟ جنگ را مطلوب می‌داند یا ادامه آتش‌بس را؟ یا حل موضوع و برداشتن وزن این پرونده باز از روی روان مردم را مطلوب می‌داند؟ مردمی که هر روز از هر کس می‌توانند می‌پرسند «دوباره جنگ می‌شود؟» پاسخ ایران به پیشنهاد اروپا چیست؟ از مهلت سازوکار ماشه برای اروپا ده روز بیشتر باقی نمانده. چرا جواب پیشنهاد اروپا را نمی‌دهند؟ آنچه که دیگر نه به سمت توافق است نه به سمت تقابل، صرفاً تمدید همین وضعیتی که ظاهراً مطلوب هم هست.

چیزی که در طرف مقابل، وضعیت را نامناسب نشان می‌دهد و بلکه طرف مایل به درگیری را تشجیع می‌کند، این تصویر بی‌تصمیمی است نه پراکنده‌گویی‌های رئیس جمهوری که با الگوی «از هر دری سخنی» حرفی در دلش باقی نمی‌گذارد و البته سخنوری‌هایش هم توجه چندان‌ی در رسانه‌های خارجی به خود جلب نمی‌کند. مسئله ما «سینگال ضعف» نیست، نمودی بی‌تصمیمی است که از همه سمت فوران می‌کند. تازه همه این حرف‌ها فقط در حوزه سیاست خارجی است. دوباره باقی عرصه‌ها روضه دیگری باید خواند.

نگاه دیپلمات

نباید اجازه دهیم ما را ناگزیر به تغییر رویکرد کنند

جاوید قربان اوغلی

مدیرکل پیشین خاورمیانه وزارت امور خارجه

در اینکه ما نیازمند تغییر در رویکردهای سیاست خارجی هستیم هیچ تردیدی وجود ندارد. راهبرد سیاست خارجی ما در سال‌های اخیر نه‌تنها هیچ دستاوردی برای کشور نداشت، بلکه زبان‌های انباشته‌ای به کشور وارد کرد. وضعیت لبنان، فروپاشی سوریه، وضعیت مقاومت در غزه و نهایتاً جنگ ۱۲ روزه رویدادهایی بودند که نشان‌دهنده ایراد بنیادین در سیاست خارجی کشور بود. به هر حال باید توجه داشته‌باشیم که هدف کشور این بود که جنگ رخ ندهد، اما نهایتاً این اتفاق افتاد. نباید فراموش کنیم که یکی از استدلال‌های اسرائیل در تجاوز به ایران، این بود که نظام سیاسی در ایران می‌خواهد کشوری را که عضو سازمان ملل است، نابود کند. شاید حاکمیت در ایران هرگز به شکل صریح نگفته‌باشد که قصد دارد اسرائیل را نابود کند، اما برداشت عمومی که با تبلیغات توسط اسرائیل در نقاط مختلف جهان جا افتاد و از طریق آن مظلوم‌نمایی می‌کنند، همین روایت بود. البته تردیدی وجود ندارد که عامل جنگ و مقصر جنگ و متجاوز آمریکا و اسرائیل بودند که با این استدلال که ایران در شرایطی قرار گرفته‌است که می‌توان به آن ضربه زد، آمدند و این جنگ ۱۲ روزه را آغاز کردند. اساساً لازم به ذکر نیست که اقدام آمریکا و اسرائیل غیرمشروع بود و با نقض قوانین و حقوق بین‌الملل بود. اما تقصیر طرف مقابل و محکوم بودن اقدام‌های طرف مقابل باعث نمی‌شود که ما از ایرادها و نقض‌های خودمان به سادگی عبور کنیم. بسیاری از مشکلات و نقصان‌هایی که در سیاست خارجی کشور پدید آمده‌است، نتیجه تصمیم‌ها و سیاست‌های غلطی است که ما در روابط خارجی خودمان در پیش گرفتیم. بدترین سناریو در سیاست خارجی و حکمرانی این است که دست روی دست بگذارید و زمانی تصمیم به تغییر سیاست‌ها بگیری که ناچار و ناگزیر از تغییر سیاست هستید. چنین روشی، بدترین روش حکمرانی و سیاست‌ورزی و سیاست‌گذاری در کشور است. برای مثال سوریه در یک روز فروپاشید. درست است که همه اتفاق‌ها با شتاب و در عرض کمتر از دو هفته در سوریه رخ داد، اما مدت‌ها بود که عده‌ای هشدار می‌دادند وضعیت سوریه بی‌ثبات است و مشکلات بنیادین در حکمرانی این کشور وجود دارد. برخورد بدون انعطاف ما در قضیه هسته‌ای نمونه دیگری از سیاست‌ورزی غلط است. کسی نمی‌گوید که ایران به همه خواسته‌های طرف‌های مقابل تن بدهد، بلکه منظور این است که با گفت‌وگو و تعامل و اقناع طرف‌های خارجی کارهای‌مان را پیش ببریم. فراموش نکنیم که رئیس‌جمهور آمریکا مرتباً ادعا می‌کند که جلوی ساخت سلاح هسته‌ای توسط ایران را گرفته‌است؛ معنای این سخنان ترامپ این است که به هر حال دشمنان ایران توانسته‌اند این روایت را در واشنگتن جا بیاندازند که ایران به دنبال ساخت سلاح هسته‌ای است و ما نتوانستیم از طریق دیپلماتیک طرف مقابل را قانع کنیم که این روایت غلط است.

آنچه مهم است این است که ما عاملیت خودمان را در وضعیت کنونی درک کنیم. تقصیر دیگران به جای خود قابل ارزیابی است. اما کشور باید به این ادراک برسد که برخی از رویکردهای کلان ما در سیاست خارجی باعث شد که وضعیت کنونی کشور به اینجا برسد. اما آیا نشانه‌ای از این ادراک و شواهدی از انعطاف و تحول وجود دارد؟ من معتقدم که وجود دارد. همین که سیدعباس عراقچی به عنوان وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در مصاحبه با فاکس‌نیوز صراحتاً تأکید می‌کند که ایران برنامه‌ای برای نابودی اسرائیل ندارد و اینها افسانه‌هایی است که بیان می‌شود، نشان از تحول است. اینکه ایران به‌رغم در گرفتن این جنگ ظالمانه و تجاوزکارانه باز هم برای

چهارشنبه ۲۹ مرداد ۱۴۰۴

مذاکره اعلام آمادگی کرده‌است نشانه انعطاف است. مسئله اینجاست که اگر یک فعل و کنش سیاست خارجی در ظرف زمانی خودش انجام نشود، وقتی زمان بگذرد آن کنش که در ظرف زمانی خودش می‌توانست امتیازهای بسیار بیشتری برای کشور داشته‌باشد، در خارج از زمان خودش امتیازهای بسیار کمتری را برای کشور فراهم می‌کند و حتی ممکن است آن کنش صرفاً باعث جلوگیری از آسیب بیشتر شود و هیچ آورده دیگری نداشته‌باشد. کمی بیش از دو ماه و نیم پیش، صنعت هسته‌ای ما فعال بود، ذخایر اورانیوم غنی شده ما در اختیارمان بود و فرصت داشتیم که به صورت جدی و فعالانه مذاکره کنیم و به نتیجه برسیم، حتی نباید منتظر می‌ماندیم که انتخابات در آمریکا برگزار شود و باید پیشتر از آن مذاکرات جدی را شروع می‌کردیم.

ما باید می‌توانستیم از فرصت‌هایی که داشتیم استفاده می‌کردیم و نکردیم. الان در شرایطی هستیم که دست ما نسبت به گذشته خالی‌تر شده‌است. به دلیل رویدادهایی که در دو سال گذشته در منطقه رخ داد، وزن ما در هر مذاکره‌ای کاهش پیدا کرده‌است. به‌رغم همه اینها، ماهی را هر موقع از آب بغیری تازه است. ما هیچ راهی جز انتخاب روش‌های دیپلماتیک و سپردن فرمان سیاست خارجی به دست سیاست‌مداران و دیپلمات‌ها نداریم. واقعیت‌های میدانی به ما دیکته می‌کند که اگر ما خواهیم جنگی دوباره رخ ندهد و جنگ ظالمانه‌ای به ما تحمیل نشود، باید سراغ حل و فصل دیپلماتیک مشکلات‌مان با غرب و آمریکا برویم. تمام تلاش کشور باید بر این باشد که جلوی هر جنگی را بگیرد.

پیشنهاد من این است که ایران صراحتاً اعلام کند که آماده مذاکره همه‌جانبه با آمریکا است، البته مسئله هسته‌ای هم هست، ولی باید یکی از دستورکارهای مذاکرات باشد. چرا ما نباید به سمت سیاست موازنه مثبت برویم و به سمت رابطه با همه کشورهایی برویم که به ما احترام می‌گذارند و حاضر هستند با ما وارد مناسبات تجاری، سیاسی و فرهنگی شوند. چرا ما باید خودمان را به یکی دو کشور خاص محدود کنیم؟ من تصور نمی‌کنم که اگر رویکرد خاورمیانه‌ای ما تغییر نکند، این دشمنان دست از سر ما بردارند. تغییر رویکرد خاورمیانه‌ای به این معنا نیست که ایران، اسرائیل را به رسمیت بشناسد. هیچ‌کس در جهان نمی‌تواند کشور دیگری را وادار کند که موجودیت یک کشور را به رسمیت بشناسد. خیلی دیگر از کشورهای جهان هم هستند که اسرائیل را به رسمیت نمی‌شناسند اما اینکه به گونه‌ای رفتار کنیم که اسرائیل مظلوم‌نمایی کند و وقتی متجاوزانه و نامشروع به ایران حمله می‌کند و چنین فاجعه‌ای را در کشور ما رقم بزند و همچنان مورد حمایت قرار گیرد، به ضرر کشور است. متحدان فعلی ما، روسیه و چین هم خواهان تغییراتی در رویکرد خاورمیانه‌ای ما هستند. اگر ما بخواهیم رویکرد تأثیرگذاری داشته‌باشیم که بتواند جلوی جنگ دیگر را بگیرد، بتواند کشور را از تحریم‌ها خارج کند و بتواند ریل‌های توسعه را در کشور ما روغن کاری کند، نیازمند رابطه متعادل و متوازن و گفت‌وگوهای همه‌جانبه با آمریکا، تغییر اساسی در رویکرد خاورمیانه‌ای ماست که برای جهانیان ملموس باشد، تا اینکه دیگر کشوری در دنیا روایت اسرائیل را باور نکند که ایران به دنبال نابود کردن اسرائیل است. اینکه اسرائیل ممکن است به دلیل مشکلات خودش یا بر اثر جنگ‌هایی که علیه فلسطینیان به راه می‌اندازد از بین برود، ارتباط مستقیم با ایران ندارد. ایران همواره بر طرح هر شهروند یک رای برای تعیین سرنوشت تمام سرزمین‌های فلسطینی تأکید کرده‌است که طرح بسیار معقولی است. همان روشی که در آفریقای جنوبی هم انجام شد. تردیدی نیست که اسرائیل با چنین راهکاری مخالفت می‌کند، اما این پیشنهاد در واقع جایگزین نرم به جای رویکرد سخت‌کنونی ما در منطقه است. اما این پیشنهاد عملاً توپ را به شویه دیپلماتیک به زمین اسرائیل می‌اندازد. متأسفانه رویکرد سخت ما در سال‌های گذشته باعث شد که با روایت‌سازی و تبلیغات، توپ در زمین ما باشد و ما متهم باشیم به اینکه می‌خواهیم از طریق نظامی اسرائیل را از بین ببریم.

دیپلمات‌ها

ایروان به ایران اطمینان داد

وزیر خارجه ایران پس از دیدار رئیس‌جمهور ایران و نخست‌وزیر ارمنستان گفت: «ارمنستان اطمینان‌های لازم را داد که با خط قرمزهای ایران آشنا هستند و به آن توجه کردند و همیشه خواهند کرد و اینکه ارمنستان هیچ‌گاه اجازه نخواهد داد که از خاکش تهدیدی متوجه ایران شود.» مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهور اسلامی ایران که روز دوشنبه برای سفری دوروزه به ایروان، پایتخت ارمنستان سفر کرد، در دومین روز سفر خود در حساب کاربری خود در شبکه اجتماعی ایکس با اشاره به برگزاری دیدار نخست‌وزیر ارمنستان، نوشت: «در نشست با نخست‌وزیر ارمنستان تأکید کردم باور دولت جمهوری اسلامی ایران حفظ حاکمیت و تمامیت ارضی ارمنستان و تداوم روابط صمیمانه میان دو کشور است و نگرانی‌های ما در ارتباط با حضور نیروهای ثالث در نزدیکی مرزهای مشترک باید به‌طور کامل برطرف شود.» سیدعباس عراقچی، وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران نیز با بیان این که «مذاکرات جدی بود و مباحث‌های بسیار جدی داشتیم» گفت: «این مذاکرات هم در خصوص همکاری‌های دو کشور در حوزه‌های اقتصادی که خیلی گسترده است که بحث تجارت و سرمایه‌گذاری و اجرای پروژه‌های فنی و مهندسی است و هم همکاری‌های فرهنگی که به خاطر علقه‌های فرهنگی بین دو کشور خیلی گسترده است، بود.» وی ادامه داد: «در خصوص بحث‌های مربوط به ترانزیت و راه‌های ترانزیتی و بحث اخیر که در واشگتن صورت گرفته توضیحات بسیار مبسوطی را طرف ارمنی ارائه کرد و اطمینان‌های لازم را داد که با خط قرمزهای ایران آشنا هستند و به آن توجه کردند و همیشه خواهند کرد و اینکه ارمنستان هیچ‌گاه اجازه نخواهد داد که از خاکش تهدیدی متوجه ایران شود.» عراقچی در گفت‌وگو با خبرنگار صداوسیما تصریح کرد: «توافق شد برای اینکه یک سند جامع همکاری راهبردی بین دو کشور به‌زودی نهایی شود.» رئیس‌جمهور به‌دعوت رسمی نخست‌وزیر ارمنستان و برای سفر رسمی دوجانبه، ظهر دوشنبه (۲۷ مرداد) با هدف تقویت مناسبات تجاری دو طرفه و برای دو روز به ارمنستان رفت. هرچند پزشکیان پیش از ترک تهران به‌مقصد ارمنستان، این سفر را در ادامه سفرهایی دانست که با کشورهای همسایه به صورت اولویت‌دار پیگیری می‌شوند اما پیمان رنگزور بین ارمنستان و آذربایجان و شرایط کنونی منطقه قفقاز به اهمیت این سفر افزود. نیکول پاشینیان، در یک نشست مطبوعاتی پس از دیدار با مسعود پزشکیان، رئیس‌جمهوری ایران در ایروان گفت که ایران و ارمنستان توافق کردند که دومین پل را بر روی رودخانه ارس در مرز مشترک خود افتتاح کنند. وی تصریح کرد که این تصمیم با توجه به اینکه حجم مبادلات تجاری میان تهران و ایروان به صورت روزانه افزایش یافته، اتخاذ شده‌است. نخست‌وزیر ارمنستان خاطرنشان کرد که مبادلات تجاری میان دو کشور اکنون به مرز یک میلیارد دلار رسیده است. در همین حال تهران و ایروان پیوسته در تلاش‌اند تا این رقم را به ۳ میلیارد دلار افزایش دهند. پاشینیان تأکید کرد که تعامل ایران با اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU) یکی از پیش‌نیازهای مهم برای دستیابی به این هدف است. این مقام ارشد ارمنستانی افزود: «توافق‌نامه تجارت و آزادی که میان ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا به اجرا درآمده است، فرصت‌های جدیدی را برای کارآفرینان در دو کشور ایجادمی‌کند.» مسعود پزشکیان ظهر سه‌شنبه ۲۸ مرداد، در نشست هیئت‌های عالی‌رتبه ایران و ارمنستان، تصمیم بر تداوم رابطه صمیمانه میان دو کشور را باور جدی دولت جمهوری اسلامی ایران دانست و از آمادگی کشورمان برای تسریع در نهایی کردن وانعقاد برنامه راهبردی همکاری‌های بلندمدت فی‌مابین خبر داد. وی همچنین با بیان اینکه روابط و همکاری‌های ایران و ارمنستان در همه‌زمینه‌ها در حال توسعه‌است، بر ضرورت افزایش مرادوات و رایزنی‌های مقامات دو کشور برای رفع موانع و مشکلات تحقق اهداف تعیین‌شده و اجرای اسناد فی‌مابین تأکید کرد. رئیس‌جمهور تصریح کرد: «اشتراکات عمیق تاریخی، فرهنگی و تمدنی میان ایران و ارمنستان بستر بسیار مساعدی برای تقویت‌بیش‌از پیش همکاری‌های میان تهران و ایروان، بر پایه تلاش برای تأمین منافع متقابل است.» پزشکیان همچنین بر ضرورت توجه به‌دغدغه‌ها، نگرانی‌ها و رعایت ملاحظات جمهوری اسلامی ایران در خصوص تحولات جدید منطقه از جمله امضای تفاهه‌نامه اخیر میان ارمنستان، جمهوری آذربایجان و آمریکا تأکید کرد و گفت: «ایران همواره خواهان تثبیت ثبات و صلح در منطقه قفقاز بوده و خواهد بود.» نخست‌وزیر ارمنستان نیز در این نشست، ضمن ابراز خرسندی از سفر دکتر پزشکیان و هیئت همراه به کشورش گفت: «ارمنستان همواره نسبت به حفظ روابط دوستانه و تاریخی خود با جمهوری اسلامی ایران متعهد بوده و خواهد بود.»